

“BEHBUDIY IZDOSHLARI” ILMIY VA IJODIY ISHLAR TANLOVI

Xulosa qilib aytganda Jadidchilik harakati yurtimiz tarixida shonli sahifalarni egalladi. Bu davrda Jadid maktablar tashkil topdi va rivojlandi. Ko'plab asarlar yaratildi, xalqimiz o'zligini anglay boshladi. Mustaqillik yillarida Fitrat, Cho'lpon, Abdulla Avloniyning 2 jildli, Behbudiy, Abdulla Qodiriy, Sidqiy Xondayliqiy, Ibrat, Ajziy, So'fizodaning 1 jildli, shuningdek, Fayzulla Xo'jayev, Munavvarqori, Polvonniyoz hoji Yusupovning asarlari chop qilindi. Jadidlarning faoliyati darslik va qo'llanmalarga kiritildi. Jadid maktablaridagi ko'plab ta'limga oid yangiliklar hozirda ham qo'llanilmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Abdulloh ash-Shoshiy. Jadid va qadim nedir? // Sadoyi Turkiston. –1914-yil 23-may. –№ 12.
2. Al-Ulamo varasatul-anbiyo // Turon. –1917-yil 6-sentabr. –№ 2.
3. Bahrom Irzayev. Turkiston jadidlarining ko'mak tashkiloti. –T.: Toshkent islom universiteti nashriyot matbaa birlashmasi. 2016.
4. Jadidizm". Ensiklopedik lug'at. 1. Toshkent: O'zbek sovet ensiklopediyasi bosh redaksiyasi. 1988y 271bet
5. Jadidizm". O'zbek sovet ensiklopediyasi.
6. Sirojiddin Ahmedov; Rajabov, Qahramon (2000-2005). "Jadidchilik". O'zbekiston milliy ensiklopediyasi. Toshkent:
7. Ko'makning javobi. // Turkiston. – 1923-yil 29-iyul. –№ 163.
8. uz.wikipedia.org

TIMSS XALQARO BAHOLASH DASTURI VA UNING O'ZBEKISTON TA'LIM TIZIMIDAGI AHAMIYATI

Rahmonova Nilufar Yo'ldosh qizi

Buxoro davlat pedagogika instituti Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 3-bosqich talabasi

ANNOTATSIYA: Ushbu maqolada hozirda ko'plab davlatlar ishtirok etmoqchi bo'layotgan TIMSS xalqaro baholash dasturi va uning O'zbekiston ta'lim tizimidagi ahamiyati va unida yurtimiz ishtiroki haqida aniq ma'lumotlarga ega bo'lasiz.

Kalit so'zlar: TIMSS, ishtirok, reyting, rivojlanish, xalqaro baholash dasturi, ahamiyat, ta'lim, matematika

АННОТАЦИЯ: В этой статье вы получите точную информацию о международной оценочной программе TIMSS, в которой хотят участвовать многие страны, и ее значении в системе образования Узбекистана и участии в ней нашей страны.

“BEHBUDIY IZDOSHLARI” ILMIY VA IJODIY ISHLAR TANLOVI

Ключевые слова: ТИМСС, участие, рейтинг, развитие, международная программа оценки, значимость, образование, математика.

ANNOTATION: In this article, you will get detailed information about the TIMSS international assessment program, in which many countries are currently planning to participate, its importance in the education system of Uzbekistan, and our country's participation in it.

Keywords: TIMSS, participation, rating, development, international assessment program, importance, education, mathematics.

Matematika va tabiiy fanlarni o'zlashtirish sifatini Xalqaro monitoring qilish va baholash tizimi TIMSS[1] (ing. TIMSS -Trends in International mathematics and science study) - 4- va 8-sinf o'quvchilarining matematika va tabiiy yo'nalishdagi fanlardan o'zlashtirish darajasini baholash dasturi bo'lib, tadqiqot ta'lim yutuqlarini baholash xalqaro assotsiatsiyasi (IEA) tomonidan tashkil etiladi. TIMSS xalqaro baholash dasturida 4- va 8-sinf o'quvchilarining matematika va tabiiy fanlar bo'yicha egallagan bilim darajasi va sifatini solishtirish hamda milliy ta'lim tizimidagi farqlarni aniqlash bilan bir qatorda, qo'shimcha ravishda maktablarda matematika va tabiiy fanlar bo'yicha berilayotgan ta'lim mazmuni, o'quv jarayoni, ta'lim muassasasining imkoniyatlari, o'qituvchilar salohiyati, o'quvchilarning oilalari bilan bog'liq omillari o'rganiladi. TIMSS dasturi o'zining birinchi tadqiqotini 1995-yilda boshlagan bo'lib, 2019-yilga qadar har to'rt yilda 1999, 2003, 2007, 2011, 2015 va 2019-yillarda tashkil etib kelindi. Navbatdagi 8-davriylik 2023-yilda amalga oshirilishi rejalashtirilgan. Shu bilan birga, 1995-yildan beri uch marta (oxirgi marta 2015-yilda) maktabning oxirgi sinfidagi o'quvchilarning yutuqlarini o'rganishni o'z ichiga olgan "kengaytirilgan" tadqiqot (Advanced TIMSS) o'tkazilgan (O'zbekistonda bu 11-sinf, AQShda 12-sinf va boshqalar)[3]. TIMSS xalqaro tadqiqotining asosiy maqsadi boshlang'ich va o'rta maktablarda matematika va tabiiy fanlar bo'yicha ta'lim sifatini qiyosiy baholashdan iborat. Tadqiqotda 4-8-sinf o'quvchilarining ta'limdagi yutuqlari, jumladan, ularning nafaqat bilim va ko'nikmalari, balki fanlarga bo'lgan munosabati, qiziqishlari va o'qishga bo'lgan motivatsiyasi ham baholanadi. Tadqiqot shunday tuzilganki, uning natijalari 4-sinf o'quvchilari 8-sinfga o'tganlarida, har 4 yilda ishtirokchi mamlakatlarda matematika va tabiiy fanlar bo'yicha ta'lim tendentsiyalarini kuzatib boradi. Shunday qilib, boshlang'ich va o'rta maktab o'quvchilarining ta'lim yutuqlari, shuningdek, boshlang'ich maktabdan o'rta maktabga o'tish davrida matematika va tabiatshunoslik ta'limidagi o'zgarishlar nazorat qilinadi. Tadqiqotni o'tkazish va uni ishlab chiqishda dunyoning ko'plab tadqiqot markazlari va professional tashkilotlari ishtirok etadilar: Ta'lim test xizmati (ETS - Educational Testing Service, AQSH), Kanada Statistika Markazi (Statistics Canada), Ta'lim yutuqlarini baholash xalqaro assotsiatsiyasi Kotibiyati (IEA, Niderlandiya), Ta'lim yutuqlarini baholash xalqaro assotsiatsiyasining ma'lumotlarni qayta ishlash markazi (DPC IEA — Data Processing Center IEA, Germaniya) va boshqalar. Shu bilan birga, turli mamlakatlar

“BEHBUDIY IZDOSHLARI” ILMIY VA IJODIY ISHLAR TANLOVI

mutaxassislarining sa'y-harakatlarini muvofiqlashtirish uchun dunyoning yetakchi ekspertlaridan iborat maslahat qo'mitalari tuzilgan. Barcha tadqiqotlar Boston kollejidagi TIMSS va PIRLS xalqaro tadqiqot markazi (TIMSS & PIRLS International Study Center, Boston College) tomonidan muvofiqlashtiriladi. O'zbekistonda ushbu tadqiqot Ta'lim sifatini nazorat qilish davlat inspeksiyasi huzurida Ta'lim sifatini baholash bo'yicha xalqaro tadqiqotlarni amalga oshirish milliy markazi tomonidan tashkil etiladi[4]. TIMSS tadqiqot usullarini ishlab chiqish uchun asos sifatida "TIMSS Assessment Frameworks and Specifications" hujjati ishlatiladi. Ushbu hujjatda matematika va tabiiy fanlar bo'yicha ta'lim yutuqlarini baholashga, testlar va test topshiriqlarini ishlab chiqishga umumiy yondashuvlar belgilangan, matematika va tabiiy fanlardan tekshirilishi kerak bo'lgan tarkib, shuningdek, o'quvchilar topshiriqlarni bajarishda ko'rsatishi kerak bo'lgan kognitiv faoliyat turlari ham tavsiflaydi.

TIMSS xalqaro tadqiqot usullariga quyidagilar kiradi:

1. ijobiy test natijalari;

2. so'rovnomalar (o'quvchilar, o'qituvchilar, ta'lim muassasasi ma'muriyati, ta'lim sohasidagi mutaxassislar, tadqiqot sifatini kuzatuvchilar uchun);

3. slubiy ta'minot (tadqiqotni tashkil etish va o'tkazish bo'yicha milliy koordinatorlar uchun qo'llanma, maktab koordinatorlari uchun qo'llanma, test o'tkazish bo'yicha qo'llanma, topshiriqlarni bepul javoblar bilan tekshirish bo'yicha qo'llanma, ma'lumotlarni kiritish bo'yicha qo'llanma va boshqalar); dasturiy ta'minot (sinflar va o'quvchilarni tanlash, ma'lumotlarni kiritish uchun).

O'quvchilarning matematika va tabiiy fanlarga tayyorgarligini baholash uchun testlar (har bir variantda) ham matematika, ham tabiiy fanlar bo'yicha topshiriqlarni o'z ichiga oladi. 4 va 8-sinf o'quvchilarining matematika va tabiatshunoslik fanlari bo'yicha savodxonligini baholash uchun test topshiriqlari nazariyasidan foydalaniladi. 4-8-sinf o'quvchilari uchun matematika va tabiiy fanlar bo'yicha xalqaro test sinovlari natijalari alohida qayta ishlanadi va tahlil qilinadi. O'rganish natijalarini statistik qayta ishlash natijasida har bir talabaga matematika va tabiatshunoslik fanlaridan topshiriqlarni bajarish uchun alohida 1000 balllik tizimda ball qo'yiladi. 4 va 8-sinf o'quvchilari uchun xalqaro natijalar shkalasi 1995 yilda tadqiqotda qatnashgan barcha mamlakatlarning o'rtacha balllarining o'rtacha qiymati 100 standart og'ish bilan 500 sifatida qabul qilinganligini hisobga olgan holda tuzilgan. Barcha keyingi tadqiqotlar natijalari 1995 yil miqyosida ko'rsatilgan, bu natijalarni taqqoslash va ularning o'zgarishi tendentsiyalarini aniqlash imkonini beradi. TIMSS-2003 tadqiqotida dunyoning 46 ta davlati ishtirok etgan.

Angliya, Shotlandiya, Shimoliy Irlandiya, Belgiyaning fransuz tilida so'zlashuvchi qismi, Gonkong va Tayvan davlatlari ta'lim tizimlaridagi sezilarli farqlar sababli, mustaqil ishtirokchilar sifatida ishtirok etganlar. TIMSS-2007 tadqiqotida 45 mamlakatdan 425 000 ga yaqin o'quvchilar ishtirok etgan. TIMSS-2011 tadqiqotida 60 ta davlatdan 600 000 ga yaqin

“BEHBUDIY IZDOSHLARI” ILMIY VA IJODIY ISHLAR TANLOVI

o'quvchilar ishtirok etdi. An'anaga ko'ra, Angliya, Shotlandiya, Shimoliy Irlandiya, Belgiyaning fransuz tilida so'zlashuvchi qismi, Gonkong va Tayvan davlatlari ta'lim tizimlaridagi sezilarli farqlar sababli, mustaqil ishtirokchilar sifatida ishtirok etganlar

Boshlang'ich sinf bitiruvchilarining matematika va tabiiy yo'nalishdagi fanlardan tayyorgarlik darajasini o'rganish uchun 347 ta topshiriq (175 ta matematika va 172 ta tabiiy fanlardan) foydalanilgan. Ushbu topshiriqlardan 28 ta blok (14 ta matematika va 14 ta tabiiy fanlar bo'yicha) shakllantirilib, ularning har biri ikkita variantda ishlab chiqilgan. Hammasi bo'lib 14 xil variant ishlatilgan. Xuddi shu printsipga ko'ra, 8-sinf uchun ham 14 ta variant shakllantirilgan, ammo topshiriqlar soni ko'proq 434 ta (217 ta matematika va 217 ta tabiiy fanlardan) bo'lgan. 4-sinflarda testni yechish uchun 72 daqiqa (tanaffus bilan 2 ta test 36 daqiqadan) va 8-sinflar uchun 90 daqiqa (tanaffus bilan 2 ta test 45 daqiqadan) vaqt ajratilgan. 4-sinf o'quvchilari uchun testning har bir variantida matematika va tabiiy fanlar bo'yicha 39-51 ta, 8-sinf o'quvchilari uchun esa 48-59 ta topshiriq belgilangan.

Bizning yurtimizda ham ta'limga e'tibor juda kuchli. Buning isboti sifatida bepul ta'lim tizimi va ta'lim tizimi va ta'limga e'tiborini, turli fan olimpiada yurtdoshlarimiz faxrli o'rinlarni egallayotgani va Prezidentimiz tashabbusi bilan turli yutuqlar berilayotgani va tanlovlar tashkil etilayotgani buning yaqqol misolidir.

Butun dunyo mamlakatlari ta'lim tizimi rivojlanishiga turtki bo'layotgan TIMSS xalqaro baholash dasturi bizning ham e'tiborimizdan chetda qolmadi. Shuning uchun ham yurtimizda bu xalqaro baholash dasturiga alohida e'tibor berilmoqda va turli xil darsliklar, o'quv qo'llanmalari ham ishlab chiqilmoqda. TIMSS topshiriqlari o'quvchilar bilan alohida tanishtirilmoqda. Matematika darsliklari qayta ishlab chiqilib, unga alohida mantiqiy fikrlash rivojlantirish maqsadida TIMSS xalqaro baholash dasturi topshiriqlar ham kiritilmoqda. Bu esa o'qituvchilarni o'z ustida ishlash ko'nikmasini yanada rivojlantirish uchun zamin bo'lmoqda. Chunki Ustozlar avvalo bu dasturlar va topshiriqlar bilan avvaldan tanish bo'lishi lozim. Shunda u yoshlarga bu topshiriqlarni oson tarzda tushuntirib bera oladi. O'quvchilarga TIMSS topshiriqlar haqida ma'lumotni qiziqarli qilib tushuntirib berishadi. Bu esa o'z navbatida ta'lim sifatini oshirishga yordam beradi.

Biz talabalar ham hozirda barcha xalqaro baholash dasturlari haqida alohida fan o'qitilmoqda va bu dasturlar bo'yicha aniq va qiziqarli faktlar berib borilmoqda. Biz ham TIMSS topshiriqlar tizimini o'rgangan holda, mustaqil ishlarni kichik kitobcha qilib tayyorladik va unda TIMSS topshiriqlarini kiritib, o'zimiz ham misol hamda masalalar yaratdik,

Biz bo'lajak o'qituvchilar bu dasturlar ahamiyatini bilgan holda kelajak avlod uchun buni anglab, TIMSS baholash dasturi bilan yaqinda tanishmoqdamiz. Maktablarimizda matematika fani ko'plab o'quvchilarining sevimli faniga aylangan va bu qiziqishni yanada rivojlantirishimiz va TIMSS haqidagi tushunchalarni ularga oson tarzda tushuntirib berishimiz zarur..

Xulosa qilib aytganda davlat rivojlanishi uchun eng avvalo uning ta'lim tizimi rivojlanishi va fan sohalarda turli kashfiyotlar ko'payishi kerak. Hozirda yurtimizda ta'lim tizimiga katta e'tibor

“BEHBUDIY IZDOSHLARI” ILMIY VA IJODIY ISHLAR TANLOVI

berilmoqda va bosh vazifamiz o‘quvchilarni yanada shijoatli, vatanparvarlik ruhida tarbiyalashimizdir. Biz muallimlar buni uchun ta‘lim tizimini o‘rgangan holda uning yutuq va kamchiliklarni o‘rganib, yangi milliy o‘quv dasturi yaratishingiz kerak.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

- 1.Saidova, G. E. (2023). BOSHLANG ‘ICH SINFI O ‘QUVCHILARNING O ‘QUV FAOLIYATINI BAHOLASHDA ZAMONAVIY LOYIHALARDAN FOYDALANISH. Conferencea, 33-37.
- 2.Ergashovna, S. G. (2023, February). BOSHLANG‘ICH SINFI TARBIYA DARSLARIDA KOMPETENSIYAVIY YONDASHUV. In E Conference Zone (pp. 1-4).
- 3.Ergashovna, S. G., & Choriyevna, A. N. (2023). Use of Advanced Foreign Experiences in Increasing the Efficiency of Classroom and Out-of-Class Lessons. Texas Journal of Medical Science, 16, 68-70.
- 4.Саидова, Г., & Каххорова, А. (2022). Xalq og ‘zaki ijodi orqali o ‘quvchilarda ma‘naviy tarbiyani shakllantirish. Общество и инновации, 3(4/S), 314-317.
- 5.Ergashovna, S. G. (2024). General Methodology of Working on Hadiths in Primary Class Education Lessons. International Journal of Formal Education, 3(6), 132-135.
- 6.Ergashovna, S. G. (2024). EDUCATION OF ELEMENTARY SCHOOL STUDENTS IN THE SPIRIT OF PATRIOTISM THROUGH EDUCATIONAL CLASSES. Journal of Modern Educational Achievements, 1(1), 2-7.
- 7.Ergashovna, S. G. (2021). Formation Of Concepts About Length In Primary School Students, Developing Length Measuring Skills. European Scholar Journal, 2(4), 109-113.
- 8.Boshlang‘ich sinfi Matematika darsliklari
- 9.Milliy o‘quv dasturi
- 10.vikipediya ma‘lumotlari
11. Lex.uz
- 12.yuz.uz/news/ozbekiston-xalqaro-timss-tadqiqotida-rasman-qatnashishga-kirishdi

DARSLIKLAR VA BOSHLANG‘ICH TA‘LIMDA QO‘LLANAYOTGAN DARSLIKLARINING MOHIYATI

Kamolova Mehriqul Husniddin qizi

*Buxoro davlat pedagogika instituti Maktabgacha va boshlang‘ich ta‘lim fakulteti
Boshlang‘ich ta‘lim yo‘nalishining 3-bosqich talabasi*

Darslik-ma‘lum tartibda bayon etadigan va yuqori ma‘naviy-g‘oyaviy, ilmiy uslubiy saviyada yozilgan kitob, o‘quv adabiyotining asosiy va yetakchi turi. Darsliklar 2 asosiy guruhga